

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi romai kath. irodalmi társulat heti közlönye.

Megjelenik minden szombaton. — A társulat minden rendű tagjai a lapot adójukért kapják. — Nemtagok részére előfizetési díj: egészévére 4 ft félévre 2 ft, negyedévre 1 ft.

Ugy a lap szellemi részét illető cikkek, mint az előfizetési pénzek a „Közművelődés“ szerkesztőségének Gyulafehérvárra a várba küldendők.

A Statusgyűlés.

II. ÜLÉS.

(Szeptember 23-án.)

Kevéssel reggeli 9 óra után elnökök a teljes számban összegyűlt tagok részéről folytonosan eljenzetve a tanácskozási terembe lépnek és helyeiket elfoglalják.

— **Püspök-elnök** ur ő nmlga felhívja a jegyzőket, hogy az első ülés jegyzőkönyvét felolvassák.

— **Veszely Károly** egyházi jegyző olvassa a jegyzőkönyvet. (Lapunk annak idejében azt egész terjedelmében és egyszerre fogja hozni.)

— **Groisz Gusztáv** a jegyzőkönyvnek 14. pontja ellen emel kifogást, mely alternatívát foglal magában — holott a Statusgyűlés határozata csak az volt: hogy „hatalmaztatik az igazgatótanács, miszerint a radnóthi és küküllővári birtok megvételére nézve püspök ur ő nmlgával egyetértőleg tárgyalásokba bocsátkozzék, eshetőleg a vásárt megejtse.“ A vásár meg nem ejtése esetén mi legyen a teendő, erre nevezett határozat nem terjedett ki.

A jegyzőkönyv kérdéses pontja a felszólalás értelmében kijavítván, az egész hitelesítettik.

— **Püspök-elnök** ur ő nmlga ezután felszólítja a szavazatszedő bizottságot, hogy a megejtett szavazás eredményéről tegyen jelentést.

— **Gidófalvy Géza** jelenti: beadott összesen 93 szavazat — ebből egy megsemmisítettén, érvényben maradt 92; ebből kapott az egyháziak közül: dr. Eltes Károly 89, Kolosy Antal 79, Veszely Károly 36; a világiak közül: br. Jósika Samu 90, Potsa József 83, gr. Eszterházy János 83, gr. Bély Gergely 81, Dorgó Albert 67 szavazatot.

A gyűlés a jelentést éljenzéssel tudomásul veszi.

— **Veszely Károly**: hivatkozva körülményeire, melyek a tanácsüléseken való megjelenését akadályozzák, megköszöni a belé helyezett bizalmat, de azt el nem fogadhatja.

Többeknek lelkes és elismerő felszólalása és a Statusgyűlés folytonos éljenzése között Veszely a megválasztást elfogadja.

— **Fabián Sándor** kanonok gymn. igazg. az éppen most megejtett választások kapcsán alkalmat vesz magának egy igen homályos és sok tekintetben sérelmes ügy tisztázását megkíséríteni. — Ugyanis az igazg. tanács évi jelentésének I. pontja alatt ezen passus is olvasható: „Ugy ezen választásnál, mint általában az igazg. tanács választások és kiegészítések esetén oly egyének, kik az igazg. tanácsal hivatali összefüggésben vannak, nem választhatók be az igazgató-tanácsba, — minthogy az 1882. évi Statusgyűlés ezt elhatározta volt s a dolog természete is úgy hozza magával.“ Azonban nem lehet szem elől téveszteni, hogy 1-ször ezen javaslat még ma is csak javaslat és határozat erejére nem emelkedett, mert a Statusgyűlés által elfogadva nem lett — s ennél fogva az igazgatótanácsnak nem kellett volna jelentésében arra — mint határozatra, hanem csak mint javaslatra hivatkozni, s legfőlegb a Statusgyűlést e tekintetben határozathozatalra felhívni. De 2-or azon javaslatban nem pusztán hivatali, hanem **alárendelt** hivatali összeköttetésről van szó, a kettő között pedig igen nagy a különbség. Miután pedig az igazgatótanácsnak fenn idézett jelentése és abban kifejezett felfogása a most megejtett választásoknál is sok félreértésre adott alkalmat, kéri, hogy határozat hozassék arra nézve, ha kívánja-e a Statusgyűlés jövőre is magát ezen felfogáshoz alkalmazni, és ezen esetben kiket ért a hivatalilag alárendelt alatt?

— **Biró Béla** előadó elismeri — hogy az idézett javaslat mellett a Statusgyűlés semminemű pozitív határozatot nem mondott ki — de azt el sem vetette, s éppen ezáltal hallgatagon elfogadta azt; továbbá az igazg. tanácsal — véleménye szerint — hivatali összeköttetésben állóknak tekintendő, és így ezen testületbe tagokul be nem választhatók: a bérlők a gymn. igazgatók, finveldei regensek, gymn. tanárok stb.

— **Ávéd Jákó** gymn. tanár: úgy véli, — hogy a gymn. tanárok az igazgatótanácshoz oly alárendelt viszonyban nem állanak, a mely miatt ők ezen testületből kizárandók lennének, — mert ime, maga az állam is közoktatási tanácsába a gymn. tanárokat nem csak fölveszi, hanem azoknak a közoktatási kérdésekben adott véleményére nagy súlyt fektet, — de sérelmesnek is találja a

gymn. tanárok reputatiója érdekében azon felfogást, mely a gymn. tanárokat az igazgatótanácsi tagsági jogtól megfosztani akarja. Másképp járnak el tanáraikkal szemben a protestansok, kik első sorban mindenütt tanáraikat tolják elé — mert meggyőződésük az — hogy tanáraik tekintélyének támogatása nagyon szükséges. Már pedig az a határozat, mely a gymn. tanárokat kizárná az igazgatótanácsi tagságból, egyik igen hathatós eszközlője lenne a tanári tekintély csökkenésének, mert az mondatnék ki vele, hogy azon hatóságban, mely főleg középiskolai kérdésekben határoz, mindenki inkább tud ezen kérdéshez szólani, mint épen az oktatás gyakorlati terén működő gymn. tanár. Egy ily felfogás pedig nagyon megszegyenítő volna a gymn. tanárookra nézve. Kéri tehát — hogy bármiképpen is értelmeztessék is az a hivatali összekötetés, de abba a fogalomkörbe a gymn. tanárok ne számittassanak bele.

— **Groisz Gusztáv** élénk és hosszabb beszédben polemizál előttestzőlővel és az érvek egész lánczolatával törekedik kimutatni, hogy a gymn. tanárok csakugyan alárendelt viszonyban állanak az igazg. tanácshoz — mert hiszen ezen testület élén a püspökkel a tanárok felett a fegyelmi jogot is hivatva van gyakorolni. És ő'ebben a tanárookra nézve semmi megszegyenítőt, tekintélyüknek semminemű megszorítását nem látja, — valamint nem lehet megszegyenítő abban, hogy mindnyájan valamely arra rendelt hatóságnak, többé-kevésbé alá vagyunk rendelve. Ha pedig ez így van, akkor ő a gymn. tanárokat az igazgatótanácsból kizárandónak tartja — valamint az állam sem szokta tanügyi tanácsába az egyetemi tanárokat felvenni, s tekintélyük emelése végett ott döntő joggal felruházni.

— **Farkas Lajos** előtte szólóival szemben Avéd Jákó nézetéhez csatlakozik s meggyőző szép beszédben fejt ki, mennyire méltánytalan dolog különbséget tenni a Státusgyűlés tagjai között, kik előtte szóló által bizonyos kategóriákba osztattak be. Szerinte a Státusgyűlés tagjai közül bárkit is beválaszthat az igazgatótanácsba, a kiből bizalma van, mert csakis a bizalom, és nem a kategóriák képezhetik a választás alapját. Ezen autonomicus testületben mindnyájan egyenlők vagyunk s önmagunk felett is bíraskodhatunk. De véleménye szerint szükséges is, hogy az igazgatótanácsba a tanárok beválasztassanak, mert a püspöki hivataltól nyert tanügyi információk akárhányszor egyoldalualak s ilyen esetekben csak a tanárok adhatnának kellő felvilágosítást. Az ellenkező vélemény kétségkívül a tanárok reputatióját is sújtja; föl kell tehát ezen testületet emelni azon állásra, mely azt elhivatásánál fogva méltán megilleti. De nem is fordulhat elő ezáltal semmi anomália: mert azon esetben, hogy ha egy ily tanárnak bármely ügye képezné az igazgatótanács ülésének tárgyát, ezen alkalomra az illető könnyen eltávolítható az üléstől.

— **Ugron Gábor** szintén ily értelemben nyilatkozik.

— **Br. Jósika Lajos** világi elnök ur ő nmltsgának véleménye az, hogy a ki a Státusgyűlésnek tagja, az tagja lehet az igazgató-tanácsnak is.

— **Rieger Gottfried** gymn. igazgató csatlakozik ugyan Groisz Gusztáv véleményéhez; de ha ez el nem

fogadhatnék, akkor kéri az 1873 iki szervezet azon rendelkezését érvényre emelni, mely szerint az igazgatótanácsba a Státusgyűlésnek minden tagja beválasztható.

— **Finály Henrik** nem lévén barátja az incompatibilis törvények indokolatlan gyártásának, s azonkívül véleménye szerint is bizalmi dolog lévén az egész választási ügy, szintén az 1873-iki szervezet mellett nyilatkozik.

Ezen hosszúra nyult vita után a Státusgyűlés határozatilag kimondotta, hogy a választásra nézve az 1873-ban adott utasításban kimondott általános szabadságát a választásnak fentartja és kimondja, hogy minden tagja a Státusgyűlésnek beválasztható az igazgatótanácsba.

Következett az igazgató-tanácsi jelentésnek

LX. 2. Az érettségi vizsgálatok sérelmes ügye.

A középiskolai oktatásról szóló 1883. évi XXX. t. cz. 22. §. szerint „az érettségi vizsgálati „Utasítás“-t a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter az illető felekezeti főhatóságnak, továbbá az egyetemnek, illetőleg műegyetem tanári karainak meghallgatásával állapítja meg.“

A többi vallásfelekezetek főhatóságait és az egyetemek tanári karait ez érdemben meg is hallgatta a magas miniszterium, de sem erdélyi püspök ur ő nagyméltóságához, sem pedig igazgató-tanácsukhoz ily értelmű fölhívást intézni nem méltóztatott.

A magas kormány ezen eljárását autonóm jogainkkal s a törvény nyílt határozmányával ellentétesnek ítéltük s erdélyi püspök ur ő nagyméltóságával egyetértő megállapodás szerint indítatva éreztük magunkat arra, hogy a jogsérelem orvoslására lépést tegyünk, miért is a főméltóságú vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter urhoz 1884. évi ápril 15-ről 492. sz. alatt a status nevében következő fölterjesztést tettük:

„Az erdélyi róm. kath. status autonomiája az Approbatæ Constitutiones I. R. 1. tit. 3. és 9. §§. szerint ugyanazon törvényen alapszik, mint az erdélyi protestansoké s több fejedelmi alapító- és hitlevélben kívül legújában az 1883. évi XXX. t. cz. 41. §-ban is határozottan elismertettét.

Ez alapon biztosan reméltük, hogy nagyméltóságod, az 1883. t. cz. 22. §. értelmében az erdélyi róm. kath. status igazgató-tanácsát is mint az erdélyi püspök székkel együttes főhatóságot meg fogja kérdezni az érettségi vizsgálatok számára kidolgozandó „Utasítás“ ügyében.

E törvényes alapon nyugvó reményünkben megcsatlakozva, midőn egyrésztől nem hallgathatjuk el a szenvedett sérelemnek kifejezést adni, másrésztől mély tisztelettel jelentjük, hogy az érettségi vizsgálatok tartásánál eddig is gyakorolt jogaink és a statusgyűlési 1883. évi okt. 11-iki III. ülésének 17-ik ügyzőkönyvi pontjában foglalt következő utasítást: „tekintve továbbá, hogy a statusgyűlés ezen autonomiát, a mennyiben az a középiskolára vonatkozik, az az 1883. évi XXX. t. cikknek 41. §-ban általánosságban, a felekezeti iskolákra vonatkozó határozományaiiban pedig részletesen kellően biztosítva látja, utasítja az igazgatótanácsot, hogy középiskoláinkra vonatkozó minden ügyben a püspökkel egyetértőleg eljárva, ugy jogainkat, mint kötelességeinket illetőleg ezen törvényhez tartsa magát, tegye ezt jelesül az érettségi vizsgálatokra vonatkozólag is, megtartván a XXX. t. cz. 23. 24 és 45. §§-ainak a felekezeti iskolákra vonatkozó szabályait“ követve az 1883. XXX. t. cz. 23. §-nak a felekezeti tanintézetekre vonatkozó szabványra értelmében fogunk eljárni s a törvényben biztosított jogainkat gyakorolva a felekezeti főhatóságokat megillető elnököket meg fogjuk választani és kiküldeni.“

E közben az érettségi vizsgálati utasítás elkészült s azt nyomtatott példányokban a kir. tank. főigazgatók a főméltóságú vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszteri-

rüleg kimutathassuk nagyméltóságod előtt, a minket e tárgyban megillető jogot, azon meggyőződésben, hogy nagyméltóságod — megteendő előterjesztésünk alapján — kegyes leendő autonomikus jogaink sérelmének orvoslását eszközölni.

A előterjesztésben ily módon kijelentett jogföntartással élvén, részünkről sem elnököt, sem más — a ministeri leiratban hivatolt — biztost nem küldöttünk ki, — de nehogy az utasítás szavai zavart idézzenek elő, egy külön rendeletben értesítettük főgymnasiumaink igazgatóit és tanár-testületeit, hogy a jelen tanév végén tartandó érettségi vizsgálatoknál a tankerületi kir. főigazgatók főgnak elnökölni, kiket fogadjanak kellő tisztelettel s az utasításban az elnökre vonatkozó szabványok értelmében teendő intézkedéseinket ez uttal kövessék.

A dolog ily állása szerint intézeteink érettségi vizsgálatai ezuttal a tank. kir. főigazgatók elnökleite alatt kellő pontossággal megtartattak. Autonom jogaink ugyan csorbát szenvedtek, de az eredményben megnyugtató vizsgát találunk, melyben a püspöki lyceumban 25 tanuló közül érettnak nyilvánítottak jelesen 6, jól 8, egyszerűen 10, visszavetett 1, — a kolozsvári főgymnasiumban 30 közül jelesen 6, egyszerűen 22, visszavetett 2, — a sz.-udvarhelyi főgymnasiumban 9 közül jelesen 2, egyszerűen 7, visszavetett 0, — a csik-somlyói főgymnasiumban 11, közül egyszerűen 8, visszavetett 3, — a brassói főgymnasiumban 7 közül jelesen 4, egyszerűen 3, visszavetett 0, — E szerint összes főgymnasiumaink szóbeli vizsgára bocsátott 82 tanulója közül érettnak nyilvánított 76, visszavetett 6 tanuló.

Miután eljárásunkról s az eredményről részletesen beszámoltunk, a szenvedett jogi sérelem orvoslata tekintetéből a mélyen tisztelt statusgyűlés bölcs megfontolása és elhatározása elé terjesztük az ügyet. Bizottságunk tüzetesen összeváltotta azon adatokat, melyek az érettségi vizsgálatoknál követett gyakorlatot mutatják, s azokat egy terjedelmes föliratba foglalta, melyet van szerencsénk külföldön megmutatni, melyet benyújtani azon tiszteletteljes kérelemmel, méltóztatásuk azon esetre, ha a magas kormány nem válaszolna, vagy tagadólag válaszolna, erdélyi püspök ur őnméltóságát és igazgatótanácsunkat fölhatalmazni, hogy hasonló fölterjesztéssel a magyar törvényhozáshoz fordulhassunk.

— A bizottság idevonatkozó jelentése: Az igazgatótanácsnak az érettségi vizsgálatok sérelmes ügyében követett eljárását teljesen helyesli a bizottság, a külön mellékletben benyújtott feliratot teljes tartalmulag elfogadásra ajánlja.

Erre a felirat, melyet lapunkban szintén egész terjedelmében közzé fogunk tenni, szó szerint felolvastatott.

A jelentés és a felolvasott memorandum szerű gyönyörű felirat a gyűlés által harsogó és szűnni nem akaró éljenzések között elfogadtatott a gyűlés által: miután pedig a nevezett feliratnak záradéka úgy hangzik, hogy az elsősorban a nm. közoktatásügyi miniszter urhoz, kedvezőtlen válasz esetén pedig a törvényhozáshoz terjesztessék föl, erre nézve tüzetes vita támad, melyben a legkitünőbb szónokok vesznek részt. Sajnos, hogy a vita nem teljes mérvben maradt meg a tiszta objectivitás terén és itt-ott politikai pártszínezetet öltött magára, a minek pedig a Statusgyűlés magasabb színvonalon álló terméből egyszer és mindenkorra ki kellene zárva lennie. Az sem volna nézetünk szerint megengedhető, hogy kormányfőriak oly tiszteletlen megjegyzésekkel illethesenek, mint a minőknek föltünni voltunk. De ad rem!

— **Br. Szentkereszti György** azt indítványozza a felirat zárszavával szemben, hogy az egyenesen a képviselőházhoz és ne még megelőzőleg a cultusministerhez terjesztessék föl, mert a miniszter ur az igazgatótanács-

hoz e tekintetben leküldött iratában határozott álláspontot foglalt el, melytől eltérni aligha fog. — A feliratnak a képviselőházhoz leendő benyújtására pedig felkérendőkké lennének az erdélyrészi kath. képviselők.

— **Győrfi Gyula** orsz. képviselő: mielőtt annak érdemleges vitatásába bocsátkoznék, hogy hová nyujtassék be a felirat, annak előbb szövegéhez kíván szólni, s kihagyatni kéri annak azon részét, a hol az mondatik, hogy az erd. rom. kath. tanulmányi alapot és tanintézeteket nem lehet a magyarországi katolikusok tanulmányi alapjának és tanintézeteinek fejlődésével s jogi minőségével egy színvonalra helyezni, mert ezáltal a nevezett alapokkal szemben nyilvánuló s általunk eléggé ismert fel-fogásnak és törekvéseknek csak némi elismerését mondaná ki a Statusgyűlés.

— **Gál János** szintén úgy van meggyőződve, hogy nem alaptalan a felszólalás, főképp ha meggondoljuk, hogy mikép éreznek és gondolkodnak sokan a magyarországi katolikus alapokkal szemben. Ha az egész passus nem is hagyatnék ki, azt hiszi, hogy egy kis stylus-változtatással lehetne a dolgon segíteni.

— **Lukács Béla** ellenkezőleg azon meggyőződésben van, hogy a felirat kifogásolt passusa semmi praediciumot nem involvál a magyarországi kath. alapokkal szemben, mert ott egyszerűen csak az a tagadhatlan tény van constatálva, hogy a magyarországi kath. alapok egészen különböznek pl. kezelősökre stb. nézve az erdélyi kath. alapoktól; nevezett alapoknak jogi természete stb. a mi ma vitakérdés tárgyát képezi, még csak gondolatban sincs érintve. — Elfogadja tehát egész terjedelmében a feliratot.

— **Ugron Gábor** a felirat szövegét szintén egész terjedelmében elfogadja és nem pártolhatja Győrfi felfogását, mert az erdélyi alapok csakugyan különböznek a magyarországi alapoktól; az erdélyi kath. egyház autonómiaja és vagyona más módon fejlődött, mint az anyarszági katolikus iskolák vagyona. Az erdélyi katolikusok a vallásüldözés korszakában végtelen sokat szenvedtek s e küzdelemben kivívott autonómiájuk ezen szenvedéseknek emléke, melyről lemondanunk nem szabad; s azért bátran megállhat azon megkülönböztetés, melyet a memorandum szövegében felhoz.

— **Dr. Éltés Károly** apát-kanonok-plébános: úgy véli, hogy teljes joggal elmondható magyar kath. testvéreinkről is mindaz, amiket Ugron Gábor oly szép és meghatározó szavakban a mi őseinknek jogaik kiküzdésében kiállott szenvedéseiről elmondott. Bizonyítják azt a régi magyar országgyűlések is, hol magyar kath. testvéreink a protestánsokkal egyenlő szívóssággal védtek veszélyeztetett önállóságukat. Nekik sem lehet tehát kevesebb joguk, mint nekünk; miért is ama szép feliratból kizáratni óhajt minden olyan allusiót, mely köztünk és közöttük különbséget tenne.

— **Groisz Gusztáv** felvilágosítólag jegyzi meg, hogy itt csak a tanulmányi alapról van szó, mely csakugyan különbözik a magyarországi tanulmányi alaptól már csak azért is, hogy a mi alapunk jogi természete még senki által kétségbe nem vonatott, míg amaz ma is vitatárgyát képezi. Ebben áll a mi erősségünk, s ha mi ettől eltekintünk, a feliratnak egyik erős érvét fosztjuk meg hatályától.

— **Györfi Gyula:** indítványát a felhozottakkal szemben még mindig fentartja, mert ha ki van mutatva más érvekkel — miként a feliratban is — a mi alapjaink kétségtelen volta, nem látja szükségét annak, hogy azt még egymás ország kevesebb jogával erősbitgessük. Indítványa értelmében nyilatkozik maga a memorandum is egy más helyen, hol t. i. a vallásalapról szól.

Szavazásra bocsáttatván az ügy, a többség a feliratot eredeti szövegében fogadta el.

— **Lukács Béla:** miután a felirat szövegére vonatkozó vita már befejezve van, azon kérdéshez kíván szólni, hogy a felirat hová intéztessék. Nem sokat vár ugyan azon eljárástól, ha a felirat egyedül a cultusminiszterhez intéztetik, de egyelőre attól sem, ha az egyenesen a képviselőházhoz nyújtatik be. Van azonban egy harmadik fórum is, és ez a minisztertanács, melyhez a miniszterelnök útján a szakminisztértől föllebbezni mindig lehet. S miután itt különben is törvényt magyarázatról van szó, erre egyedüli competens fórum a minisztertanács. Továbbá legutóbbi forumul kívánna a törvényhozó-testületet fentartani. Ezek után tehát indítványa az volna, hogy a felirat első sorban terjesztessék a cultusminister urhoz oly zárszóval, a mely kéri, hogy ha a felirat érvelése nem bírná őt eddig elfoglalt álláspontja elhagyására, terjessze az ügyet a minisztertanács elé eldöntés végett; egyuttal intéztessék ugyane felirat melléklésével egy rövidebb kérés a miniszterelnökhez, mint a ministertanács elnökéhez, a melyben figyelme e sérelmes ügyre felhivatván, az ügy kedvező ellátása kérelmeztesse.

— **Ugron Gábor:** úgy véli, hogy a kérdésnek két oldala van, egyik az, hogy a felirat hová intéztessék, a másik pedig az, hogy a míg felfolyamodásunk eredménytelenné végződne — mit tegyünk? Mert nem szabad a múlt évi helyzet fenntartásával oly uszt megteremteni engedni, melyre jogaink megcsorbitása a jövőben könnyen alapítható lenne. Az első kérdést illetőleg nem fogadja el azon indítványt, hogy a felirat a szakminiszterhez terjesztessék, mert ő még a cultus minister urban nem fedezett föl oly jámborságot, hogy képes lenne a miniszter-tanácsból egy eddig elfoglalt álláspontjával ellenkező határozatot provokálni, mint a melylyel ugyis bizonyára egyértelműleg járt el. Elfogadja pedig br. Szentkereszti azon indítványát, hogy forduljunk egyenesen a törvényhozó testülethez, mely indítványhoz ő még csak azon kiegészítéssel járul, hogy a felirat a törvényhozás mindkét házához intéztessék: mert a képviselőházban ott vannak a nép választottai, kik kell, hogy a szabadságnak védői legyenek, — a felsőházban ott vannak a népek főpásztorai, kik kell, hogy az egyháziak jogait megvédelmezzék. — Elmondja ezután meglehetősen éles kifejezésekben, hogy miként nyugodtunk be az érettséginnél fölmerülő események kétes magyarázataiba és a törvényhozás által a miniszter-elnök kegyelméből nyújtott kétes jellegű 41. §-ba. Ismerve pedig a képviselők gyors tárgyalás iránti tulságos rokonszenvét és a nagyobb szabású okiratok meghallgatásától való idegenkedését, ajálja — hogy a képviselőházhoz benyújtandó kérvény csak rövid resumeje legyen a feliratnak, mely a kérvénynek mellékletét fogja képezni. — Azon időre nézve pedig mig petitionális ügyünk eldőlt, utasítandónak véli az igazgatótanácsot — hogy eljárásában kellő erélyt fejtessen ki, és a követke-

ző érettségi vizsgálatok alkalmával a kormánybiztost — mint a vizsgálatokon elnöklőt az iskolákba be ne bocsássa.

— **Gál János** azt hiszi, hogy a felirat a minisztertanácshoz s egyidejűleg a képviselőházhoz lenne benyújtandó, és ezen esetben a képviselőház figyelmeztetendő lenne, hogy ezen ügy a miniszterelnöknél van, miért is ha a miniszterelnök az előterjesztéssel késlekednék, interpelláció is tétethetnék. Kívánja pedig, hogy a felirat benyújtására püspök ur ő nmlga vezetése alatt egy bizottság küldessék ki.

— **Farkas Lajos** szintén elfogadja az indítványt, hogy a felirat a cultusminister ur útján a minisztertanácshoz és egyidejűleg a miniszterelnök urhoz terjesztessék föl, mert ez a többi indítványt is esetleg felöleli — s azonkívül ezen eljárás méltányosabb is a szakminiszter ur iránt; mert a mint leírta is mutatja, téves információja van és innen merevsége; de ha ezen felirat által jobb információt nyerend, meg van győződve róla, hogy engedni fog jogos kérésünknek, — végül ez az ut a leg-egyenesebb, ezt kövessük.

— **Györfi Gyula** véleménye szerint sérelmünk nem a törvény téves magyarázatában birja alapját, hanem jogainknak a miniszter ur által való eltagadásában, — itt tehát határozottan jogsérelemről van szó, — kérdés tehát honnan várhatnánk orvoslást a miniszterrel szemben? kétségtelen, hogy csakis a képviselőháztól, mint a jog és szabadság hivatott őretől: ide kell tehát egyenesen petitionálunkkal fordulnunk.

— **Szentkereszt György** még mindig úgy van meggyőződve, hogy a Lukács Béla indítványa nem lesz célra vezető, — ő tehát ajálja indítványát elfogadásra.

— **Madár Imre:** azt hiszi, az egész kérdés eldöntése a miniszter eddigi eljárásán sarkallik; a miniszter jogos keresetünkkel már egyszer határozottan elutasított, ő magatartásán most sem fog változtatni, véleménye tehát oda megy ki, hogy forduljunk a képviselőházhoz ezen memorandummal.

— **Betegh Ferencz:** szintén azon meggyőződésben van, hogy nem törvényt magyarázatról, hanem határozott jogmegtagadásról van szó, de a miniszternek ezen eljárása egy szerencsétlen, rossz információnak a kifolyása: miért is a miniszter ur jogérzetétől remélhető, hogy a kellő felvilágosítás után engedni fog. A kiküldendő bizottságra nézve pedig abban a véleményben van, — hogy annak vezetésére a világi elnök ur ő nmlga kéressék föl, mert egy esetleges elutasítás által nem kívánna a püspök személyét compromittálni s a Statust végső tekintélyétől is egyszerre megfosztani.

— **dr. Csiky Viktor** egyetemi tanár is úgy véli, hogy nem méltányos a minisztert végnyilatkozata előtt egyenesen makacsságról vádolni és az ő kikerülésével máshol petitionálni.

— **dr. Éltes Károly:** nem is találja czélszerűnek egyenesen a képviselőházhoz fordulni, mert hiszen, ha az államkormány csakugyan el van határozva ezen ügyben semmikép sem engedni, akkor ezen akarat a képviselőházban is keresztül viszi, miután a többség a kormány részén van.

— **Lukács Béla** igen szép és higgadt beszédet

kifejti, hogy ő indítványát ezen ügyben nem politikai szempontból tette. Azon hosszú, mindenüvé elérő és minden szabadságot korlátozni akaró kézre tett allúsióval szemben pedig, mely alatt Ugron Gábor senki mást nem értett, mint a miniszterelnököt, megjegyzi, hogy azt is, amit a középiskolai törvényjavaslat tárgyalása alkalmával magunknak kivivhattunk, a miniszterelnök ur méltányosságának és pártatlan jogérzetének köszönhetjük. Csodálkozását fejezi ki továbbá azon paradoxon fölött, hogy Ugron Gábor, ki a képviselőket oly nagy indolentiáról vádolta minden hosszabb időt igénybe vevő ügy iránt, mégis ezen vaskos memorandumszerű feliratot éppen a képviselőházhoz akarja benyújtani. Végül ismételve megjegyzi, hogy a tárczaminisztertől a minisztertanácshoz mindig lehet felfolyamodni, sok eset van rá, — miért is ajálja indítványa elfogadását.

— **Ugron Gábor**: semmi ellentmondást nem lát a képviselők indolentiájára vonatkozó állítása és azon kívánsága között, hogy a felirat mégis a képviselőházhoz nyújtsassék be; mert a kiket szemüknél fogva nem lehet, azokat túllükni fogva fogjuk meg és kényszerítjük jogos igényeink meghallgatására. (Általános nagy derűtség.) A mi pedig a miniszterelnök ur kegyességéből nyert középiskolai törvény 41. §-át illeti, azt a miniszterelnök ur méltányosságának szívesen elengedte volna, mint a mely oly szerencsés helyzetben van többi collegái fölött, hogy nemcsak két, hanem több értelme is van.

— **Püspök-elnök** ur ő nmlga egy köztetszésben részesült nyilatkozatban szintén kifejtve ezen kérdés iránt elfoglalt álláspontját, csatlakozott Lukács Béla indítványához és azután az ügyet szavazás alá bocsátotta.

A nagy többség a Szentkereszti-Ugron-féle indítvánnyal szemben a Lukács Béla indítványát fogadta el.

— **Finály Henrik** azon kívánságának ad kifejezést hogy a felirat mindaddig a hírlapok rendelkezésére ne bocsáttassék, a míg az rendeltetése helyére fel nem terjesztetik.

— **br. Jósika Lajos** világi elnök ur ő nmlga ellenkezőleg szükségesnek látja ezen feliratot mielőbb nyilvánosságra hozni, — mert éppen ezen tanácskozás alatt hallotta azt, hogy ügyünket illetőleg sem a miniszterben, sem a képviselőházban teljesen megbízni nem lehet. Ez nagyon sajnós jelenség, de ő ismer még egy harmadik forumot is, a mely nekünk bizonyára igazságot fog szolgáltatni, s ez... a közvélemény. (Lelkes hosszantartó éhjenzés. Igaz! Ugy van! Heljes! felkiáltások.) Lépjünk tehát ügyünkkel mielőbb a nyilvánosság erére.

— **Ugron Gábor** szintén úgy véli, hogy éppen semmi okunk sincs titkolódnni; hadd szóljon hozzá ezen ügühöz a sajtó első sorban.

— **Groisz Gusztáv** is ezen véleményben van.

A gyűlés ezen véleményt szintén magáévá teszi.

— **Gál János** visszatérve az általa tett azon indítványra, hogy a felirat egy a püspök ur ő nmsaga által vezetendő bizottság által terjesztessék föl, s reflektálva Betegh Ferencz azon módosítására, hogy vezetője ezen bizottságnak ne a püspök, hanem a világi elnök ur ő nagyméltósága legyen, a felhozott indokok alapján ezen módosítást elfogadja s örömmel üdvözlőnlé világi elnök ur ő nmltségét ezen küldöttség élén, ha azt elfogadni kegyes lenne.

— **Betegh Ferencz** ismételve kifejti indítványa tétélekor nyilvánított nézetét s az a mellett felhozott indokokat, a melyeknek alapján ajálja indítványát elfogadásra.

— **Ugron Gábor** azon véleményben van, hogy valamint a Statusgyűlés egyházi és világi tagokból áll, s valamint a kiküldendő bizottságot is egyházi és világi férfiak fogják képezni, úgy illőnek és méltónak látja, hogy ezen közös ügy érdekében küldöttség élére álljon mindkét elnök, nehogy valaki azt képzelje, hogy ezen ügy csakis az egyháziak ügye.

— **Br. Jósika Lajos** világi elnök ur ő nmltsága: bármennyire is ohajtana ezen szép küldetésnek megfelelni, mindazonáltal korára és főképp közelebbi időben fölmerült szomorú körülményeire való tekintetből magát ezen díszes kötelezettség alól fölmenteni kéri.

— **Püspök-elnök** ur ő nagyméltósága szintén méltányolva az elnök ur ő nmltsága által felhozott indokokat, kéri a Statusgyűlést ő nmltsóságát ezen küldetés alól fölmenteni. Ő maga szívesen áll a bizottság élére, úgy véli azonban, hogy nem szükséges egy külön bizottság kinevezése, hanem elég leendő, ha a törvényhozás mindkét házából az erdélyi kath. képviselők hozzá fognak csatlakozni.

Püspök-elnök ur ezen enunciatíója a gyűlés által elfogadtatik.

Tett indítvány és több oldalról jövő felszólalás után szintén határozatba ment, hogy ha ezen feltolyamodásunknak kevezőtlen sikere lenne, ezen esetben a felirat a törvényhozás mindkét házához lesz benyújtandó; egyidejűleg ezen felirat fm. dr. Hajnal Lajos bírbornok-karolocsai érsek ő Eminentiajához is, mint kegyelmes Metropolitánkhoz fel lesz terjesztendő egy hódolatjeljes kérés kíséretében s magas pártfogása ezen ügyben kikérendő.

Fölvettetik ezután a kérdés: miként járjunk el azon idő alatt, míg feltolyamodásunk végeredményre jut, ha ezalatt az érettségi vizsgálatok ideje netán beköszönteni fog?

— **Ugron Gábor** indítványozza, hogy utasíttassék az igazgatótanács, hogy a netán bekövetkező érettségi vizsgálatokra küldje ki a maga elnökét, akormány küldöttje pedig oda csak úgy bocsáttassék, mint a legfelsőbb felügyeletet gyakorló kormánybiztos, miként ez a hasonló autonómiával bíró protentanus iskoláknál történik.

— **Madár Imre**: előtte szóló indítványát nem pártolhatja, mert ezen magas testület a törvénysértés terére magát nem engedheti ragadtatni; ha a kormány a mi nyílt jogunkat jóhiszeműleg megsértette, törvénysértéssel vele frontot nem képezhetünk. Bevárandónak véli a kérdés végleges eldöntését, addig pedig tartzuk magunkat szigoruan a törvényhez.

— **Gál János** azon véleményben van, hogy Ugron Gábor indítványa csak fentartása a mult évi Statusgyűlés idevonatkozó határozatának. Engedékenységünk miatt estünk ezen bajba is. Loyaltitásunk a kormányt nem bírta hasonló loyaltásra. Vagy igazunk van, vagy nincs; ha igazunk van, most sem határozhatunk másképp, mint a miként már határozotunk. Különben is a törvényhozás ezen ügyben egy novellával kell, hogy döntsön és nem egyszerűen határozattal. Ragaszkodjunk a Statusgyűlés mult évi határozatához.

— **Kovács Ferencz** apát-főesperes-ma rosvásárhegyi pélbános az indítványt ugyan elvben elfogadja, de a

gyakorlatban drasztikus és törvénytelen térre lépni nem akar, mert ezen eljárásunk csak ártalmára lenne ügyünknek. Alkotmányos életünk van; ez feljogosít bennünket minden erőszakoskodás ellen óvást tenni, de azt erőszakkal visszatörölni akarni nem szabad.

— **Dr. Török Albert** udvarhelymegyei alispán szintén úgy véli, hogy az indítványozott eljárás összeütközésbe hozza Statusunkat a kormánynyal; alkotmányos szempontból pedig ezt megengedni nem lehet.

— **Ugron Gábor** indítványának ellenzőivel szemben kimutatni törekszik annak helyességét és szükségességét; nem találja ezen eljárást alkotmányellenesnek. Hivatkozik a régi fejedelmek korára, midőn minden jogot csak erővel küzdelemmel lehetett kivívni és megtartani anélkül, hogy a küzdők ezáltal az alkotmányt megsértették volna. Attól sem lehet tartani, hogy az érettségi bizonyítványok a kormány által kiküldött elnök aláírása nélkül elvesztenék hatályukat, mert egyenlő autonómiánk van a protestansokkal; azoknál a bizonyítványokat nem írja alá a kormánybiztos s mégis érvényesek, — érvényesek lesznek tehát a mieink is. Álljunk erővel jogunk védelmére. Összeütközés jöhet létre, de hisz ép az így kifejtett küzdelem kell, hogy eredményre vezessen, rosszabb helyzetet úgy sem teremthetünk, mint a minőben tengünk.

— **Török Albert** előtte szólóval szemben megjegyzi, hogy e kérdésben most a fejedelmek korára hivatkozni eltévesztett dolog; jogállamban élünk; a jog téren kell tehát orvoslást is keresnünk.

— **Györfi Gyula** teljesen tudja, hogy jogállamban élünk, de az innen folyó törvények kötelezik nemcsak az alattvalókat, hanem a kormányzó hatalmat is; ha tehát a jogállam letért a jog teréről, nekünk jogunkban áll sérelmünkre úgy, a mint lehet orvoslást keresnünk.

— **Gál János** a „jogállam“-féle elméletre csak azt jegyzi meg, hogy a miként bold. szentséges Atyánk IX. Pius mondta: „reddantur vera sensa verbis.“ Jogállam Porosz-Francia- és Olaszország; és mi történik ott? Az, hogy a míg a jogállam kath. testvéreink jogait minden téren confiskálni törekszik, addig az elnyomottak dicséretes buzgósággal és követésreméltó erélyvel törekednek jogaikat szemben a jogot tipró „jogállammal“ megvédeni, biztosítani, anélkül, hogy ezért őket valaki alkotmányellenes törekvésekről vádolhatná.

— **Lukács Béla** teljesen korainak látja a Status emez aggodalmas gondoskodását; reméli, hogy még az érettségi vizsgák előtt ezen ügy elintézve lesz. Különben pedig véleménye az, hogy conflictusra az állammal szemben szükségünk nincs; erre példát mi nem adhatunk; igen sokan fognának követni.

— **Ugron Gábor** előtte szóló utóbbi passusára megjegyzi, hogy a nemzetiségekre való hivatkozás ezen esetben minden hatását elveszíti azon tény konstatálása által, hogy mi csak annyit kérünk, mint a mennyit pl. a lutheranus szászok már békésen élveznek.

— **Püspök-elnök** ur ő nmltsága szintén úgy tartja, hogy nem áll érdekünkben az államhatalommal szemben fenyegetőzni. Az indítványt szavazás alá bocsátja

Az indítvány alapján a gyűlés „elhatározta, hogy az igazgatótanács odautasíttatik, hogy addig is, míg ezen ügy elintéztetik, a tankerületi igazgatókkal szemben tartsa

magát a mult évi Statusgyűlésnek ez ügyben 17. pont alatt hozott határozatához.

Tárgyalás alá kerül ezután a 15-ös bizottságnak ezen sérelmes ügygel kapcsolatosan hozott s a magyarországi általános autonomia életbeléptetését sürgető c) pont alatt foglalt következő indítványa: c) Gecző János bizottsági elnök indítványára a következő javaslatot terjeszti elő a bizottság; a vall.- és közokt. miniszter urnak az érettségi vizsgálat ügyében tanusított eljárása arról győz meg bennünket, hogy autonómiánk jogainak élvezése mindaddig akadályozva lesz, míg az erd. és kapcsolatosan a magyarországi autonomia szervezete megállapítva nem lesz, mert mint köztudomásu dolog, az erdélyi autonomia végleges rendezését azon körülmény hátráltatja, hogy Magyarország hasonló szervezetet fel nem mutéthat; pedig alkotmányos államban egyházi beléletünk fejlesztése az autonómiától függ, kéressék föl tehát a nagymélt. vallás és közokt. miniszter ur, hogy a magyarországi rom. kath. egyház önkormányzata tekintetéből a kellő intézkedéseket megtenni sziveskedjék, ugyszintén Primás ő Eminentiaja az 1871-ben függőben maradt magyarországi autonomia szorgalmazását eszközölni méltóztatssék.

— **Groisz Gusztáv:** örömmel járul elyben mindig egy oly indítványhoz, hogy a magyar általános autonomia felállítása ügyében illető helyen felszólaljunk, mert ebben saját autonómiánk megerősödésének hatalmas garantiaját látja; de a midőn saját jogaink védelmében kell épen küzdenünk, nem kívánná erőnket megosztani. Opportunitási szempontból tehát az indítványt nem pártolhatja.

— **Gecző János** kir. táblai tanács-elnök: eltekintve attól, hogy partiális érdekeinket különállva és elszigetelve nem igen védhetjük meg az állammal szemben, s ennél fogva antonomiai jogaink is mindig ingadozó alapon állanak mindaddig, míg az anyaországnak is nem leend önkormányzati joga: csak arra hivatkozik, hogy maga a kormány is 1873-iki antonomiai szervezetünk jóváhagyását az általános kath. autonomia felállításától tette függővé. Ennél fogva sürgetnünk kell mindenekelőtt és minden adott alkalommal ezen általános kath. autonomia felállítását s ha kiderül, hogy az lehetetlen, akkor lesz kötelességünk önállóan szervezkedni az approbata Constitutiók alapján. Ajánlja indítványát elfogadásra annál is inkább, mert, miként Trefort Agoston cultusminister ur is Pozsonyban közelebb tartott beszédében magát kifejezte: „kényes kérdések csakis csendes időben intézhetők el.“ Véleménye szerint ez az idő már megérkezett.

— **Bálinth Károly** apát-kanonok kszléleki plébános Groisz Gusztáv indítványához csatlakozik az általa felhozott indokok alapján.

— **Ugron Gábor** teljes lélekkel csatlakozik Gecző János indítványához, mert ime, daczára hogy a magyar kath. egyház a leggazdagabb, a legnagyobb és legtekintélyesebb egyház Magyarországon, mégis épen ez az egyedül az, mely nem bir autonómiával. Ha széttekintünk az országbán, azt vesszük észre, hogy a többi felekezetek minden téren csoportosulni törekednek, hogy erejüket annál inkább kifejthessék; csak nekünk katholi-

kusoknak nincs együttes szervezetünk, széthullott kéve vagyunk. A clerus küzdelmében, úgy szólva, magára van hagyatva; pedig a világi elem által folytonos küzdelmében nem támogatott papság olyan, mint a félszárnyu madár mely vergődésében csak port tud fölverni a földön, de fölemelkedni nem képes. A magyar kath. főpapságtól e tekintetben a kezdeményezést várni nem lehet, mert többé-kevésbé a kormánynak megbénító befolyása alatt áll. Hosszasan és megkapó hévvel fejtegeti ezután különböző szempontokból az általános autonómiai szervezkedés szükségét.

— **Br. Jósika Lajos** világi elnök ur ő nmtsága: bármennyire is kedvesen érintették őt Ugron szavai, mint olyant, a ki egykor szintén ugyanazon elvek mellett harczolt; mindazonáltal opportunitási szempontból ő sem pártolhatja az indítványt.

— **Püspök-elnök** ur ő nmltsága: támaszkodva épen arra, amit Ugron Gábor mondott, hogy t. i. a magyar kath. főpapság nem akarja az autonómiát: nem pártolhatja az indítványt, mert mikép sürgetheti valaminek behozatalát azoknál, kik épen azt nem akarják; vajon nem lenne-e ennek a legjogosabb visszautasíttatás az eredménye?

— **Gecző János**: úgy véli, hogy a magyar főpapságnak 1870-iki felirata teljesen megrzafolja azon véleményyt, hogy a főpapság az autonómiát nem akarja. Egyébiránt indítványát a Statusgyűlés bölcs belátására bizza.

Az indítvány erre szavazat alá bocsáttatván a gyűlés többsége azt elvetette.

Ekkor az idő már nagyon előhaladott lévén a további tárgyalás felfüggesztetett és esti 7-ig elhalasztott.

Esti 7 óraker eljenzések között megjelennek elnökök a tanácskozási teremben, hol elfoglalván helyeiket újból kezdetét vette a tárgyalás.

Tárgyalás alá vétetik az igazgatótanács évi jelentésének

IX. 3. A kantai gymnasium és csikmegeyi ház ügye.

Tekintetbe véve a helyi viszonyokat, a tanügyi fejlődés és oktatás-nevelési érdekek minél tüzetesebb fölkarolását, de követve különösen a nekünk adott utasítást és fölhatalmazást, figyelmünket a kantai gymnasiumra is kiterjesztettük.

Számba vettük a tanulmányi alap anyagi erejét s azon szükségleteket, melyeket középiskoláink jelen szervezete, a tanszemélyzet javadalmazása és a tanszer-gyűjtemények jelen állása szerint figyelmen kívül nem hagyhatunk s intézeteink jó karban tartása és tovább fejlesztése szempontjából is mindig nyilván kell tartanunk, — de tekintettel arra is, hogy egy intézet átalakításának indokait, a vidék viszonyait és a kivitel módozatait is részletesen kell ismernünk: jónak láttuk egyelőre a kantai gymnasium két osztálylyal való fölemelésének ügyét egy háromszékmegyei statusgyűlési tagokból alakítandó [külön bizottság előzetes tárgyatására bizoni. E célból bizottsági tagokul fölkértük mélt. Pótsa József háromszékmegyei főispán, ngos Bálint Károly apát- és esperes-plebános, tekintetes Künle József és Dr. Bánffy Zsigmond ügyvéd urakat azon utasítást is csatolván kérésünkhez, hogy az ügyet előlegesen tanulmányozni különösen a kivitel mó-

dozatát illetőleg véleményes javaslatot tenni sziveskedjenek. A javaslat még nem érkezett be hozzánk, de reméljük, hogy lesz alkalma a bizottságnak tapasztalatait és javaslatait ez ügyben vagy a statusgyűlés folyama alatt magának a közgyűlésnek vagy pedig igazgató-tanácsunknak bölcs belátásuk szerint választandó időben megtenni.

A csikmegeyi ház átvétele még nem történt meg, minthogy a börtönhelyiség ügyében a fömélt. m. kir. igazságügyi miniszteriummal folytatott tárgyalások — tudomásunk szerint még nem értek befejezéshez, de ez csak időkérdése lévén, további intézkedés ez időszerint nem szükséges s remélhetőleg az átvétel nemsokára meg fog történni.

— A bizottság idevonatkozó jelentésén: A kantai gymnasium kérdésében bevarandó a kiküldött bizottság jelentése. A csikmegeyi házra vonatkozólag azon javaslat terjesztetik elő, miszerint a már kiürített részek használtassanak, miután a börtönhelyiség teljes kiürítése előreláthatólag huzamosabb időt fog igénybe venni.

— dr. **Bánfi Zsigmond** ügyvéd: a kantai gymn. vonatkozólag jelenti, hogy a bizottság kiküldetésében eljárni a körülményekhez képest törekedett, mindazonáltal közlebbbről ülést nem tarthatván, jelentését nem terjeszthette be; azonkívül, érintkezésbe tévén magát a nevezett gymnasium igazgatójával azon tapasztalatra jött, hogy ezen gymnasium alapjai tisztázva nincsenek; indítványozza tehát, hogy ezen alapok mindenekelőtt tisztáztassanak, hogy a bizottság ennek alapján ezen ügyre vonatkozólag véleményes jelentését megtehesse.

— **Biró Réia** előadó: úgy véli, hogy ezen ügy is a kiküldött bizottság hatáskörébe volna utasítandó.

— A gyűlés előadó indítványa értelmében határoz.

A csikmegeyi ház ügyére nézve folytatólagosan

— dr. **Bánffy Zsigmond** azon észrevételt teszi, hogy paedagogiai szempontból nagyon kívánatos lenne, hogy a börtönhelyiség minél előbb kiüríttessék; ez irányban tehát a kellő lépések megteendők volnának.

— **Gecző János** erre nézve jelentheti, hogy a kiürítés még fog történni, de két év előtt nem remélhető, miért is elfogadásra ajánlja a bizottság azon ajánlatát, hogy a már kiürített helyek addig is használtassanak.

— **Móritz Gyula** gymn. tanár szintén constatálja, hogy a kir. ügyész már intézkedett a börtönhelyiségek kiürítésére nézve.

A gyűlés a bizottság véleményét határozattá emeli.

Ezután kezdetét veszi az igazgatótanács évi jelentésének IX. 4. alpontja, vagyis a középiskolák szabályzata, melyet egész terjedelmében lapunk közelebbi száma fog hozni.

A napi események köréből.

— Püspök urunk ő nmsga f. hó 27-én este a gyorsvonattal Budapestre utazott, hogy a 29-én megnyitandó országgyűlési ünnepélyen jelen lehessen. Ő nmlga daczára a három napig tartó kemény és fáradságos ülésezésnek, melynek, mint vezető elnök, minden mozzanatát éber figyelemmel kellett kísérnie, hála az Égnek! viruló egészségnek örvend. Hozza vissza Istennek angyala ő nmlgát székhelyére hasonló egészségben!

Kiadja: Az erdélyi r. kath. irodalmi társulat. Felelős szerkesztő Dr. TÓDOR JÓZSEF.

Szerkesztőtársak: Dr. CSERNIBÉLA. Dr. SANDORFFY NANDOR. STRAUBERT ÖDÖN. Dr. VERESS FERENCZ.

Nyomatott a püsp. lyc. nyomda gyorsajtóján Gyulafehérvárt.